

**TECHNICKÁ UNIVERZITA
V LIBERCI**

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2006

Michaela ŠLECHTOVÁ
(roz. Vavříčková)

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6 Tel.: 485352515 Fax: 485352332

Katedra: PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

**VLIV ŠKOLNÍ NEZRALOSTI NA ÚSPĚŠNOST
DĚTÍ VE 4. A 5. ROČNÍKU ZŠ**

The influence of school immaturity on children in 4. and 5. class at elementary school.

Autor: Michaela Šlechtová **Podpis:**
(roz. Vavříčková)

Adresa: Americká 717/21, 460 10 Liberec 3

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Píša

Počet

stran	tabulek	grafů	pramenů	příloh
60	13	5	22	5

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6   Tel.: 485352515   Fax: 485352332

Katedra: PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant)   Michaela ŠLECHTOVÁ (roz. Vavříčková)
adresa: Americká 717/21, 460 10 Liberec 3
obor (kombinace):   Učitelství pro 1.stupeň ZŠ
Název DP: Vliv školní nezralosti na úspěšnost dětí ve 4. a 5. ročníku ZŠ
Název DP v angličtině: The influence of school immaturity on children in 4. and 5. class at elementary school
Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Píša
Konzultant:
Termín odevzdání: květen 2005

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné.resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 28.6.2004

.....
děkan

.....
vedoucí katedry

Převzal (diplomant):   MICHAELA ŠLECHTOVÁ (roz. VAVŘIČKOVÁ)
Datum: 30.6.2004
Podpis: Michaela Šlechtová (Vavříčková)

Název DP: Vliv školní nezralosti na úspěšnost dětí ve 4. a 5. ročníku ZŠ

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Piša

Úvod: Diplomová práce se zabývá závažnou a aktuální problematikou školní nezralosti a jejího vlivu na úspěšnost žáků ve 4. a 5. ročníku základní školy. Teoretická část bude obsahovat charakteristiku jednotlivých příčin školního neprospěchu a odraz těchto problémů ve školním výkonu dítěte na závěr prvního stupně ZŠ. Výzkum bude proveden metodami analýzy školní dokumentace a vlastních dotazníků.

Cíl: Cílem práce je ověřit stávající problémy se školní nezralostí ve vyšších třídách prvního stupně ZŠ a navrhnout konkrétní příklady řešení a přispět k širší osvětě mezi učiteli a rodiči.

Předpoklady:

- 1) Předpokládáme, že děti s projevy školní nezralosti mají minimálně o 0,5 stupně horší prospěch v předmětech ČJ, M, cizí jazyk, Pě a Vě ve 4. a 5. ročníku ZŠ.
- 2) Předpokládáme, že děti s projevy školní nezralosti mají v 4. a 5. ročníku ZŠ o více než 30% větší počet poznámek, třídních důtek a dalších kázeňských opatření než děti školsky zralé.
- 3) Předpokládáme, že děti s projevy školní nezralosti mají v 4. a 5. ročníku ZŠ o 50% menší počet zájmových aktivit a činností než děti školsky zralé.

Literatura: Čáp, J., Mareš, J.: Psychologie pro učitele. Portál, Praha, 2001.
Fontana, D.: Psychologie ve školní praxi. Portál, Praha, 2003.
Helus, Z., Hrabal, V., Kulič, V.: Psychologie školní úspěšnosti žáků. SPN, Praha, 1979.
Švancara, J. a kol.: Diagnostika psychického vývoje. Avicenum, Praha, 1974.
Vágnerová, M.: Vývojová psychologie. Portál, Praha, 2000.
Vágnerová, M.: Psychologie problémového dítěte školního věku. UK, Praha, 1995.

PROHLÁŠENÍ

Byla jsem seznámena s tím, že se na mou diplomovou práci plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce.

V Liberci dne: 3. 4. 2006

Podpis: .....

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu své diplomové práce panu PhDr. Vladimíru Píšovi za odborné vedení, ochotu a cenné připomínky.

Dále také děkuji všem osloveným učitelkám za důvěru a pomoc při výzkumu. Děkuji K. Patrmanové za technickou úpravu textu.

ANOTACE

Vliv školní nezralosti na úspěšnost dětí ve 4. a 5. ročníku ZŠ

Diplomová práce se zabývá problematikou školní nezralosti a jejího vlivu na úspěšnost dětí ve 4. a 5. ročníku ZŠ. V úvodu se věnuje charakteristice dítěte při vstupu do školy, popisuje znaky školní zralosti, školní nezralosti. Dále vymezuje charakteristiku jednotlivých příčin školního neprospěchu. Cílem této diplomové práce je ověření studijních problémů prospěchu žáků se školní nezralostí na konci 1. stupně ZŠ. V závěru práce je pak obsaženo obecné i konkrétní doporučení pro praxi.

Klíčová slova: školní zralost, školní nezralost, školní prospěch, 1. stupeň ZŠ, zápis do 1. ročníku ZŠ

The influence of school immaturity on children in 4. and 5. class at elementary school.

The diploma work deals with school immaturity problems their effect on childrens' school success. It is aimed at pupils in the 4th and 5th class at elementary school.

Introduction consists of child's characterization at the beginning of the school attendance describing school immaturity and school maturity features. As stated hereinafter the work defines particular school immaturity reasons.

The goal of this work is to prove immature childrens' study problems at the end of the 5th class.

The work ends with concrete and practical recommendations.

Key words: school maturity, school immaturity, school grades, basic school, registration to 1. grade basic school

Der Einfluss der Schulunreife auf den Erfolg der Kinder in vierter und fünfter Klasse der Grundschule.

Die Diplomarbeit beschäftigt sich mit der Problematik der Schulunreife und ihrem Einfluss auf den Erfolg der Kinder in 4. und 5. Klasse der Grundschule.

Am Anfang widmet sie sich der Kindercharakteristik bei dem Eintritt in die Schule, beschreibt die Zeichen der Schulreife und Unreife.

Dann definiert sie die Charakteristik einzelner Ursachen der Schulunreife. Diese Diplomarbeit soll die Studienprobleme des Schülerfortgangs am Ende der ersten Stufe der Grundschule verifiziert.

Zum Schluss dieser Diplomarbeit gibt es allgemeine und konkrete Praxisempfehlungen.

Schlüsselwörter: Schulreife, Schulunreife, Fortgang, Grundschule, Einschreibung zu erster Klasse

OBSAH

I. ÚVOD	11
II. TEORETICKÁ ČÁST	12
2.1 Charakteristika šestiletého dítěte	12
2.2 Charakteristika dítěte při vstupu do školy	12
2.2.1 Charakteristika tělesného vývoje	13
2.2.2 Charakteristika duševního vývoje	14
2.2.3 Charakteristika sociálního vývoje	14
2.2.4 Charakteristika citového vývoje	15
2.2.5 Charakteristika mravního vývoje	15
2.3 Otázky školní zralosti	15
2.3.1 Pojem	17
2.3.2 Posuzování školní zralosti	19
2.4 Školní nezralost	20
2.4.1 Možnosti řešení školní nezralosti	20
2.4.2 Další možnosti řešení školní nezralosti	22
2.5 Příčiny školního neprospěchu	23
2.5.1 Příčinou školního neprospěchu je snížená úroveň inteligence	23
2.5.2 Příčinou školního neprospěchu je nerovnoměrné nadání	25
2.5.3 Příčinou školního neprospěchu je oslabená výkonnost	27
2.5.4 Příčinou školního neprospěchu jsou poruchy chování	29
2.5.5 Příčinou školního neprospěchu jsou citové poruchy	30
2.5.6 Příčinou školního neprospěchu jsou komunikační problémy	31

2.5.7 Příčinou školního neprospěchu jsou sociální vlivy	32
--	----

III. PRAKTICKÁ ČÁST 34

3.1 Cíl praktické části	34
3.2 Charakteristika výzkumného vzorku	34
3.3 Stanovení hypotéz	34
3.4 Použité metody	35
3.4.1 Analýza školní dokumentace	35
3.4.2 Dotazník vlastní konstrukce	35
3.5 Výsledky výzkumu	36
3.5.1 Ověření hypotézy č. 1	36
3.5.2 Ověření hypotézy č. 2	42
3.5.3 Ověření hypotézy č. 3	43
3.6 Kazuistiky nezralých žáků	46

IV. DOPORUČENÍ PRO PRAXI 49

V. ZÁVĚR 50

SEZNAM LITERATURY 51

PŘÍLOHY 53

I. ÚVOD

Období šesti let je jedním z největších mezních období v životě dítěte. Dítě přichází poprvé do školy, na kterou se buď velmi těšilo a nebo od ní bylo odrazováno. Dítě se musí vyrovnat s novými skutečnostmi, jsou na něho kladeny nové požadavky, spojené s rolí žáka. Přichází do nového sociálního prostředí. Dítě se musí podřizovat nové organizaci, novému pravidelnému rytmu, plnit požadavky a úkoly. Velkou část dne tráví ve škole a také přípravou na školu. Z tohoto důvodu jsou otázky školní zralosti a připravenosti ve věku šesti let dítěte velmi důležité.

Ne však každé dítě je připraveno na školu v šesti letech. Rozhodnutí o zralosti dítěte pro školu je výsledkem komplexního posouzení nejen dosaženého věku dítěte, ale i tělesné zralosti, duševní vyspělosti, sociální přizpůsobivosti, zhodnocení celkového zdravotního stavu a individuálních zvláštností. O tom všem rozhodují dětské lékaři, pracovníci v pedagogicko-psychologických poradnách, ředitelé mateřských škol a také učitelé základních škol při zápisech. Je velmi důležité zodpovědně rozhodnout o osudu dítěte, o tom zda nastoupí do školy, či ne.

Do jaké míry ovlivňuje problém školní nezralosti školní výsledky žáka ve vyšších třídách prvního stupně ZŠ, je předmětem obsahu této diplomové práce.

II. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 CHARAKTERISTIKA ŠESTILETÉHO DÍTĚTE

Pro dosažení šestého roku dítěte jsou charakteristické tělesné i duševní změny. Jedná se o mezník nejen po stránce biologické, ale i sociální a psychologické.

2.2 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘI VSTUPU DO ŠKOLY

Dítě splňující kritéria školní zralosti by mělo zvládnout všechny požadavky kladené školou, plynule se adaptovat na školu.

Základní podmínkou pro vstup dítěte do školy je dokončení šestého roku. Většina šestiletých dětí se dobře vyrovnává s novým denním režimem a novým sociálním zařazením. Všeobecně lze tedy konstatovat, že do první třídy nastupují děti šestileté. Přesněji určeno je to v Zákoně č.561/2004 Sb., § 36, který udává:

„(3) Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad; dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od počátku školního roku do konce roku kalendářního, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li tělesně i duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce.

(4) Zákonný zástupce je povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce, a to v době od 15. 1. do 15. 2. kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku.

(1) Školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku.“

Pokud bychom se pro srovnání zaměřili na další vybrané země, zjistili bychom, že začátek školní docházky je odlišný a většinou se pohybuje mezi 5. až 7. rokem dítěte. Tak například v Anglii začíná povinná školní docházka v pěti letech, v Německu v 6 letech a obvykle trvá 12 let, v Rakousku je povinná školní docházka devítiletá, začíná 1. září následujícího po ukončení šestého roku věku dítěte a končí ve věku 15 let, v Dánsku se povinného devítiletého vzdělávání účastní děti ve věku 7-16 let, dánský systém vzdělávání nerozlišuje mezi primárním vzděláváním a nižším sekundárním a povinné je vzdělávání, ale nikoli docházka do školy. V Belgii trvá povinná školní docházka 12 let a je určena dětem od 6 do 18 let. Na závěr bychom uvedli Itálii, kde je velmi podobná školní docházka jako u nás, trvá tedy osm let, od 6 do 14 let věku dítěte.

V následujících dílčích charakteristikách budeme vycházet z pojetí M. Vágnerové [1999].

2.2.1 Charakteristika tělesného vývoje

Tělesná výška šestiletého dítěte je přibližně 120 cm, dítě tedy dosahuje pouze dvou třetin výšky dospělého člověka. Dochází ke kvalitativní proměně tělesné stavby, prodlužují se končetiny, hlava je velikostí přiměřenější ostatním částem těla, trup ztrácí válcovitý tvar.

Šestileté dítě má koordinovanější pohyby než dítě předškolního věku. Jeho diferenciované pohyby (např. při kreslení a psaní) jsou přesnější, je patrná i dominance jedné ruky, lepší hospodaření se silami.

Dochází i k posunu „kostního věku“ dítěte a mléčný chrup se mění za trvalý.

Tělesná zralost dítěte pro vstup do školy také předpokládá dobrou funkci smyslových orgánů, odolnost vůči nemocem, vytvoření základních hygienických návyků a samostatnost v sebeobsluze.

2.2.2 Charakteristika duševního vývoje

Myšlení dítěte v mladším školním věku je rozvinutější než na předchozím vývojovém stupni, není to ovšem abstraktní myšlení dospělého jedince, ale má konkrétní charakter, vázající se na reálné předměty a jevy. Dítě se zajímá o skutečnost a chce ji podrobně a objektivně poznat. Začíná rozlišovat svět skutečnosti a svět fantazie.

V oblasti vnímání je patrný přechod od celostního vnímání k vnímání analytickému, což se projevuje i při výtvarném projevu dítěte. Rozliší části celku, lépe vnímá i prostor.

Rozvoj psychiky souvisí s úrovní řeči, s bohatstvím mluvního výrazu. Šestileté dítě má bohatší pasivní slovník, rozumí mnohem většímu počtu slov, než jich sám prakticky používá. Není výjimkou, že dítě použije slova, jejichž významu zcela nerozumí. Dítě je již schopné své myšlenky formulovat do vět a jednoduchých souvětí, také výslovnost bývá bez větších poruch. Přesto se u začínajících školáků vyskytuje vadná artikulace některých hlásek, např. r, ř, s, š. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že výslovnost vadných hlásek je u 20 % až 30 % dětí.

Dítě začíná ovládat svoji vůli, pomocí péle a snaživosti získává pochvalu, uznání, zvyšuje se jeho sebehodnocení a překonává se pocit méněcennosti.

2.2.3 Charakteristika sociálního vývoje

„Sociální zralostí rozumíme potřebu dítěte stýkat se s dětmi a podřizovat se zájmům a konvencím dětských skupin, schopnost převzít sociální roli školáka v sociální situaci školního vyučování“ [Švancara, 1980, s. 249].

Šestileté dítě začíná častěji vyhledávat své vrstevníky, před kterými chce vyniknout a aktivně si s nimi hrát, lépe se adaptuje na nové podmínky, je více samostatné. Dítě se musí umět podřídít a hlavně přizpůsobit kolektivu, protože přijímá novou roli žáka a spolužáka. Očekává se od něho pomoc druhým a aktivní spolupráce.

2.2.4 Charakteristika citového vývoje

V šesti letech pomalu končí období vzdoru, city jsou labilní, dítě má přiměřené sebevědomí, dokáže se lépe adaptovat na nové podmínky, pomalu se odpoutává od rodinného kruhu, i když na rodinu je stále velmi citově vázáno. Sebecit je pod vlivem egocentrismu, city k okolí jsou spjaty se sobectvím. Šestileté dítě plně důvěřuje dospělým.

Rozvíjí se také estetické cítění a vidění, což se projevuje v jeho tvůrčí činnosti. Impulsivní reakce přecházejí v relativně lepší emocionální stabilitu.

2.2.5 Charakteristika mravního vývoje

Mravní vývoj v tomto období představuje přechodnou formu mezi dětstvím a dospělostí. Šestileté děti se chovají podle příkazů a zákazů rodičů a učitelů a očekávají za to pochvalu. Při přestupku má dítě již pocit viny a je schopno přijmout trest. Dítě je však zmateno, pokud se morální normy rodiny odlišují od norem školy a společnosti.

2.3 OTÁZKY ŠKOLNÍ ZRALOSTI

2.3.1 Pojem

Počáteční koncepce školní zralosti vycházely hlavně z podnětů vývojové psychologie a jejich periodizačních schémat, z představ o kritickém období vývojových změn kolem šestého roku dítěte. Pojem „školní zralost“ pochází z vídeňské školy Ch. Bühlerové (dvacátá léta tohoto století), ale s tímto termínem se můžeme setkat již v díle J.A. Komenského – Velká didaktika.

Jedním z nejvýznačnějších psychologů, kteří se zasloužili o začátek bádání v oblasti osobní zralosti byl Gordon Allport. Ve své publikaci (1961)

Allport tvrdí: „*Jedinci se na postupu různými stadii osobnostního vývoje blíží zralosti, stávají se vnitřně integrovanějšími a celistvějšími. Děti v ranných stadiích tohoto vývoje jsou jako jedinci s řadou různorodých osobnostních rysů, které se v jednání s lidmi projevují nesoustavně (př. mohou být poctivé ke kamarádům, ale ne k učitelům, nepraktické doma, ale nikoli ve škole).*“
[Fontana, 1997, s. 265, 266]

Naše průkopníky – psychology (Jirásek, Langmeier, Matějček) v koncepci školní zralosti ovlivnila německá tradice založená Kernem. Kern viděl hlavní překážku v časové náročnosti dosavadních testů, a proto sestavil nový test školní zralosti, ve kterém se snažil tento problém odstranit. Při tomto skupinovém testu se rovněž využívá analýzy dětské kresby. Test zahrnuje šest úkolů, z nichž poslední dva se aplikují individuálně:

1. Čmárání (dítě „píše“ psaníčko)
2. Obkreslení jednoduché věty napsané psacím písmem
3. Kresba dětské postavy
4. Obkreslení skupiny teček
5. Vzít z rozhozených kostek požadovaný počet (počet kostek – max.do pěti)
6. Určit počet bodů na ukázané kartičce (max.počet bodů je pět)

Diagnostická hodnota testu A. Kerna byla prověřována odborníky, kteří mu vytkli především nejednotné hodnocení výsledků.

S tímto problémem se zabýval J. Jirásek, který v roce 1963 vydal upravený test Kerna, který se u nás používá v praxi pod názvem Orientační test školní zralosti. Pro orientační vyšetřování školní zralosti vybral Jirásek z Kernova testu tři úkoly:

1. kresbu lidské postavy
2. napodobení psacího písma
3. obkreslení skupiny deseti teček.

U Jiráskova testu je výhoda časové nenáročnosti, snadného způsobu hodnocení, ale chybí mu posouzení verbálních projevů dítěte. Proto se k testu později dodával ještě další test verbálního myšlení (viz Příloha 1).

Naši psychologové kladli v různé míře důraz na zrání, ale uvádějí i vlivy environmentální, hlavně výchovné působení rodiny a mateřské školy, které podporují a zlepšují potřebné dispozice pro vstup do školy.

V sedmdesátých letech přichází nový trend v přístupu posuzování předpokladů dítěte pro vstup do školy. Pedagogové užívají výstižnější termín školní připravenost. Je tedy nutností od sebe pojmy školní zralost a školní připravenost odlišit.

Zralost je považována za více biologizující a zahrnuje zároveň i vliv životních podmínek a vnějšího prostředí. Jde hlavně o biologickou zralost nervového systému, který podmiňuje schopnost soustředění, pracovní vytrvalost, míru pohyblivosti a v neposlední řadě také vyspělost jemné motoriky. Souhrnně tedy chápeme školní zralost jako záležitost zrání jednotlivých funkcí dětského organismu a osobnosti dítěte. [Matějček, Dytrych, 1994]

„Připravenost klade důraz hlavně na aktivní složku ve výchově a přípravě dítěte na školu. Rozumíme tím osvojení rozumových, pracovních a sociálních schopností, které jsou důležitou podmínkou pro úspěšné zvládnutí učebních činností ve škole. Dítě musí být současně připraveno emočně a rovněž má mít motivaci pro práci ve škole. Školní připravenost tedy představuje souhrn vědomostí, dovedností a návyků pro zahájení školní docházky. Nutno říci, že se v současné době častěji používá termín školní zralost, přičemž je myšlena jak zralost biologická, tak i rozumová, citová a sociální.“ [Matějček, 1991].

2.3.2 Posuzování školní zralosti

„Zase pak přes šest let déle doma dítě chovati také neradím: protože čemu se doma (podle již ukázané zprávy) učiti má, volně v šesti letech vynaučiti se můž. A nezanese-li se hned předce dalším dobrým cvičením, zanese se neužitečnou zahálkou a zplaní zase.“ /J. A. Komenský/

Při posuzování školní zralosti jsou kladeny určité požadavky. Posuzování musí být zaměřené na zjišťování funkčních oblastí, na kterých závisí úspěch ve školní práci, dále musí mít znaky objektivního, metodicky přesného, spolehlivého odborného vyšetření. Mezi ty, kteří se na této práci podílejí, patří i pediatri, pedagogové, psychologové a sociální pracovníci.

Součástí posuzování školní zralosti je somatické vyšetření, které provádí pediatr – dětský lékař. Zaměřuje se na jeho zdravotní stav, průběh těhotenství, porod, zkoumá dosavadní i momentální stav dítěte. Prohlídka by měla být doplněna anamnézou.

Dále se velmi často zkoumají vztahy mezi dosažením tělesné formy dítěte a psychickou zralostí pro školu. Např. tzv. filipínská míra školní zralosti (ruka natažená přes vzpřímenou hlavu dosáhne na ušní lalůček druhé strany). Platnost uznáváme jen v extrémních hodnotách, v jiných případech ji při posuzování nebereme v úvahu.

Dále tzv. vztah mezi růstovým věkem (podle Kapitalova indexu výšky v poměru k váze) a školním prospěchem v první třídě (šestileté dítě průměrně měří 120 cm a váží 20 kg- růstový věk je $120:20 = 6$). Děti, které při předškolní prohlídce dosáhnou růstového věku 7 let a vyššího, jsou významně zralejší pro školu než děti s nižšími hodnotami získanými v tomto ukazateli somatického vývoje. Obecně lze však říci, že významnější závislost nebyla zjištěna.

Dále se používá i hodnocení kostního věku (zjištění osifikace převážně zápěstních kůstek).

Význam somatických ukazatelů pro posouzení školní zralosti postrádá odborný výklad jednotlivých souvislostí, a proto jsou pro diagnostiku školní zralosti vhodnější metody psychologické. To jsou psychologické testy a další způsoby posuzování duševního vývoje.

Psychologických testů je mnoho, musí však vyhovovat několika požadavkům. Musí být objektivní, nezávislý na osobě, která ho instruuje a vyhodnocuje, musí být spolehlivý, což se projevuje např. v tom, že při jeho opakování jsou zjištěné výsledky stejné. Testy zjišťují, buď pouze jednu psychickou kvalitu, nebo jsou zaměřeny na postižení celkového výkonu dítěte (jsou v nich obsaženy zvolené psychické procesy a funkce). Základním

předpokladem zkoušení vyšších funkcí je normální funkce zraku a sluchu a přiměřeně rozvinutá jemná motorika.

Podle aplikace se dále testy dělí na skupinové, individuální a kombinované. Každý z nich má své klady a zápory. Více rozšířené skupinové testy mají výhodu v tom, že se současně prověří větší množství dětí, dále je může zadávat učitelka, poučena o způsobu hodnocení, která může děti pozorovat a porovnávat. Nevýhodou skupinových testů je neprověření řečového projevu dítěte. Prioritou individuálních testů je osobní kontakt s dítětem a jeho bezprostřední pozorování. Nedostatkem individuálních testů je časová náročnost. U kategorie kombinovaných testů se využívá předností obou předchozích typů. Pokud se užívají testy u zkoušky školní zralosti, jedná se vždy o individuální testy.

2.4 ŠKOLNÍ NEZRALOST

V celé této kapitole se zabýváme otázkou školní nezralosti. Proto pokládám za důležité upozornit na dnes, dle mého názoru, opomíjený velký problém – pracovní zralost. Z neformálního průzkumu u učitelů v prvních třídách vyplynulo, že mezi největší problémy patří neschopnost koncentrace na danou činnost, neschopnost dokončit i méně oblíbenou činnost, neschopnost vyvinout snahu, úsilí nebo přijmout hodnocení kladné i záporné (nutnost pochvaly).

S pojmem školní zralosti velice úzce souvisí i problematika školní nezralosti, a proto je nutné vymezit význam i tohoto pojmu.

„Školní nezralost je vlastně souhrnný název pro skupinu znaků, které mohou způsobovat rané školní selhání dítěte.“ [Havlínová, 1995, s. 114]

J. Jirásek charakterizuje příčiny školní nezralosti a vymezuje jejich hlavní oblasti:

1. *Nedostatky ve výchovném prostředí a působení.*
2. *Nedostatky v somatickém vývoji.*

3. *Neurotický povahový vývoj.*

4. *Rané poškození centrální nervové soustavy.*

5. *Výrazný podprůměrný intelekt až oligofrenie* [Švancara, 1980, s. 114]

Ne všechny případy dětí s podprůměrným testovým výsledkem můžeme zahrnout pod pojem nezralost. Můžeme proto hovořit o nezralosti, kdy byl proces zrání z různých důvodů zpomalen nebo dočasně zastaven a o nezpůsobilosti dítěte, kdy proces zrání probíhá anomálně a psychická struktura dítěte nikdy nedosáhne takových kvalit a proporcí, které jsou normou pro šestileté děti školsky zralé.

Za nejčastější příčiny školní nezralosti můžeme považovat problémy v oblasti řeči, v oblasti pozornosti a soustředěnosti, v grafomotorice, v pracovním tempu (pomalost), v oblasti vědomostí.

Pro rozlišení dětí školsky zralých a nezralých je nutné odborné vyšetření, aby byly zjištěny příčiny a byla stanovena nejvhodnější opatření, protože každé dítě je individualitou.

Podle údajů z posledních let není počet dětí s odloženou školní docházkou malý. Např. v průzkumu Institutu pedagoogicko-psychologického poradenství ČR ve školním roce 1995/96 byl ve sledovaných okresech zjištěn odklad školní docházky u 13,5 % populace, ve školním roce 1996/97 pak u 14 % populace, ovšem s velkými rozdíly v četnostech odkladu školní docházky mezi jednotlivými okresy (od 1,2 % až do 20,4 %). Z loňského roku se uvádějí, dle údajů MŠMT, odklady školní docházky u 22 % populace s typickým vyšším počtem odkladů v místech, kde jsou velkokapacitní školy (převážně na sídlištích). [www.msmt.cz] Dodatečných odkladů je oproti klasickým odkladům výrazně méně (2 %). Pro zajímavost uvádím počet odkladů školní docházky na základní škole, kde působím: ZŠ Dobiášova Liberec:

Šk. rok 2004/05 ..... 27 odkladů školní docházky, tj. 22 %

Šk. rok 2005/06 ..... 20 odkladů školní docházky, tj. 18 %

2.4.1 Možnosti řešení školní nezralosti

Podle Zákona č.561/2004 Sb., § 36, odstavec (3) začíná povinná školní docházka počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, *pokud mu není povolen odklad*, dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od počátku školního roku do konce roku kalendářního, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li tělesně i duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce.

Dále školský zákon č. 561/2004 Sb., § 37 vymezuje pojem „Odklad školní docházky“:

*„(1) Není-li dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení a odborného lékaře. Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku.
(2) Při zápisu do prvního ročníku základní škola informuje zákonného zástupce dítěte o možnosti odkladu povinné školní docházky.“*

Dítě, kterému byla o rok odložena školní docházka, nesmí tento čas promarnit odpočíváním, ale mělo by pracovat na tom, v čem selhává a co mu dělá obtíže. Pomoci by měli především rodiče a také mateřská škola.

Méně častým opatřením je dodatečný odklad, který není nejvhodnější pro dítě, protože zatěžuje jeho psychiku více než klasický odklad před nástupem do školy.

Zákon č. 561/2004 Sb., § 37:

„(3) Pokud se u žáka v prvním roce plnění povinné školní docházky projeví nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost k plnění povinné školní docházky, může ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce žákovi dodatečně v průběhu prvního pololetí školního roku odložit začátek plnění školní docházky na následující školní rok.

(4) Pokud ředitel školy rozhodne o odkladu povinné školní docházky podle odstavce 1 nebo 3 tohoto paragrafu, doporučí zároveň zákonnému zástupci

dítěte vzdělávání dítěte v přípravné třídě základní školy nebo v posledním ročníku mateřské školy, pokud lze předpokládat, že toto vzdělávání vyrovná vývoj dítěte.“

2.4.2 Další možnosti řešení školní nezralosti

Další možností řešení jsou přípravné třídy na základních či speciálních školách, jejich zřízení je v kompetenci ředitele a je upraveno zákonem.

Školský zákon č. 561/2004 Sb., udává § 47 Přípravné třídy základní školy

„(1) Obec, svazek obcí nebo kraj mohou se souhlasem krajského úřadu zřizovat přípravné třídy základní školy pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které jsou sociálně znevýhodněné a u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj. Přípravnou třídu lze zřídit, pokud se v ní bude vzdělávat nejméně 7 dětí.

(2) O zařazování žáků do přípravné třídy základní školy rozhoduje ředitel školy n žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení. Obsah vzdělávání v přípravné třídě je součástí školního vzdělávacího programu.“

Podle zákona se tedy jedná o třídy s nižším počtem žáků (maximum je 15 dětí ve třídě), předností je individuální přístup, výuka je rozdělena do kratších časových bloků, děti si zde pomalu zvykají na školní režim. Paní učitelce při práci pomáhá asistent či asistentka.

Kromě přípravných tříd byly zřizovány také třídy vyrovnávací. Dříve jich bylo až 30 v kraji, ovšem ve školním roce 2005/2006 již nebyla povolena žádná vyrovnávací třída. Důvodem jejich zrušení byly hlavně finance a nový Školský zákon.

Do vyrovnávacích tříd byly zařazovány děti školsky zralé, které však měly potíže s některou dovedností či schopností, např. děti hyperaktivní, děti s vadami řeči či sluchu, děti s poruchou pozornosti. O zařazení dítěte do takovéto třídy rozhodovali rodiče a doporučení dal psycholog. Vyučování probíhalo podle osnov základní školy, třída fungovala zpravidla od 1. do 2. ročníku. Ve vyrovnávací třídě, kterou jsem měla možnost navštívit, byla

výhodou malá naplněnost (9 dětí) a individuální práce paní učitelky s každým žákem podle jeho potřeb. Po odstranění problému bylo dítě od nového školního roku přiřazeno mezi děti běžné třídy.

2.5 PŘÍČINY ŠKOLNÍHO NEPROSPĚCHU

Mezi jednu z velkých příčin školního neprospěchu můžeme zařadit školní nezralost, a to i přesto, že toto téma je v literatuře opomíjené a málo diskutované. Z praxe můžeme potvrdit, že žáci předčasně zaškolené mají větší problémy s prospěchem, než žáci zralí.

Dítě, které je hodnoceno jako školsky neúspěšné, může získat negativní postoj ke škole a vzdělávání, proto je nutností učitele, aby takovému dítěti umožnil zažít pocit úspěchu a dokázal mu pomoci s danými problémy. Určení možných příčin školního neprospěchu patří do diagnostické práce učitele.

„Příčiny školního neprospěchu obvykle členíme do několika kategorií:

- 1. snížená úroveň rozumových schopností*
- 2. oslabení ve vnímání a pozornosti, syndrom LMD*
- 3. specifické poruchy učení*
- 4. somatické nebo smyslové postižení dítěte*
- 5. vývojové opoždění dítěte*
- 6. špatný psychický stav dítěte*
- 7. špatné rodinné zázemí*
- 8. sociokulturní handicap*
- 9. sociální vlivy ve škole.* “[Vágnerová, 2003, s.3-5]

2.5.1 Příčinou školního neprospěchu je snížená úroveň inteligence

Inteligenci lze definovat jako vlastnost, která nám umožňuje myslet, učit se a přizpůsobovat se nárokům svého okolí.

Děti s podprůměrnými rozumovými schopnostmi, jejich inteligenční testy se pohybují v rozpětí IQ 71-80, jsou ohroženy případným neúspěchem ve

škole. V celkové populaci je těchto dětí přibližně 13%. Tyto děti mají slabý prospěch, zejména v matematice a jazycích, často jsou nesamostatné, citově labilnější, nejisté při práci. Chybí jim logické uvažování, potřebují názorné příklady, konkrétní realitu. Nejsou schopny aplikace naučeného ve změněných podmínkách, vše řeší stále stejným způsobem. Lepších výsledků mohou dosahovat v předmětech závislých na memorování. Jejich omezené abstraktní představy se odráží při verbálním projevu, který je často chybný a chudý, obsahuje stereotypní spojení a agramatismy.

U těchto dětí déle přetrvává infantilita, proto se cítí lépe ve společnosti mladších dětí, u vrstevníků jsou často terčem posměchu.

Samostatnou skupinu tvoří děti, jejichž inteligence je na hranici průměru a podprůměru, tj. IQ 86-90. Tyto děti mají pomalejší chápání, potřebují názorný výklad, ale s pomocí rodiny a školy mohou dosahovat průměrného prospěchu.

Příčiny snížení rozumových schopností:

- a) **dědičné vlivy** – mentální defekt vzniká na podkladě dávné rodové zátěže nebo nově vzniklé genové mutace,
- b) **teratogenní faktory** z prostředí ovlivňující vývoj v době prenatalní, perinatální nebo krátce postnatální.

ad a) K organickému poškození mozku může dojít v období prenatalním - vyvíjející plod může být ohrožen různými vlivy (onemocnění, úraz matky, alkoholismus, narkomanie matky). Ke vzniku poruch mohou vést též komplikace při porodu nebo choroby dítěte v prvním období dítěte.

Dědičné vlivy:

- mentální retardace způsobená chromozomální chybou. Downův syndrom – příčinou je jeden nadpočetný chromozom u chromozomálního páru č. 21, způsobuje snížení intelektu, od úrovně debility až po idiocii

- poruchy počtu pohlavních chromozomů – Turnerův syndrom – postižené jsou převážně dívky, projevem je nedostatečný vzrůst, mentální retardace může být Klinefelterův syndrom – vyskytuje se převážně u chlapců, projevuje se velkým vzrůstem a oligofrenií

- slabomyslnost při poruchách metabolismu

fenylketonurie – porucha metabolismu bílkovin (vzornou dietou lze předejít poškození mozku)

porucha metabolismu lipidů

galaktosemie – porucha metabolismu glycidů

kretenismus – poškození psychické i tělesné, způsobeno nedostatkem jodu v těle

ad b) Teratogenní faktory jsou škodliviny, které mohou způsobit vrozené vady jedince.

Dělení teratogenních faktorů:

1. Faktory fyzikální (RTG záření v těhotenství, úrazy plodu nebo matky)
2. Faktory chemické (některé léky, alkohol, drogy)
3. Faktory biologické (virová a bakterionální onemocnění)
4. Psychosociální faktory (svobodná matka, špatná sociální situace matky)

„Intelligence je jedním z nejdůležitějších předpokladů dobrého školního prospěchu, který na ní závisí z 50 – 70 %.“ [Vágnerová, 2003, s.9].

Rozumové schopnosti závisí ze $\frac{3}{4}$ na dědičnosti a z $\frac{1}{4}$ na výchově a vzdělávání. Jelikož není reálné ovlivnit dědičnost a vrozené dispozice, rodiče a škola musí dítě rozvíjet výchovnými prostředky. Podprůměrné děti se neobejdou bez pomoci dospělých, jen s jejich pomocí dokážou úspěšně zvládat školní povinnosti.

2.5.2 Příčinou školního neprospěchu je nerovnoměrné nadání

Pro dosažení dobrého školního výkonu musí mít žák přijatelně rozvinuté všechny dílčí intelektové funkce a musí být schopen je využívat.

Každý jedinec má jiné individuální schopnosti pro školní práci. Menší rozdíly v prospěchu jednotlivých předmětů nejsou až tak důležité, avšak větší rozdíly mohou znamenat znevýhodnění pro určitou oblast výuky. U těchto dětí vzniká podezření na nedostatečný rozvoj některé z dílčích schopností. Taková nevyrovnanost může být příčinou vzniku specifických poruch učení. Specifické poruchy učení mohou vznikat na podkladě syndromu lehké mozkové dysfunkce (dále jen LMD).

Lehká mozková dysfunkce je projevem lehké poruchy mozku, která může vzniknout v době prenatální, perinatální i postnatální. Z vnitřních předpokladů přispívá ke vzniku LMD opožděné zrání centrální nervové soustavy. U dětí s LMD se mohou vyskytovat prospěchové problémy, i když nemusí být narušeny rozumové schopnosti.

P ř í z n a k y L M D:

- kolísání výkonu
- hyperaktivita
- poruchy pozornosti, krátkodobá koncentrace
- percepčně-motorické oslabení (hrubá, jemná motorika)
- emoční labilita
- porucha celkové koordinace
- impulsivita
- poruchy paměti a myšlení
- poruchy výslovnosti, artikulační neobratnost
- obtíže při sluchové a zrakové analýze a syntéze
- poruchy biorytmu a vegetativních funkcí

Specifické poruchy učení označují heterogenní skupinu obtíží, které se projevují při osvojování a užívání řeči, čtení, psaní, naslouchání a matematiky.

Tyto obtíže mají individuální charakter a předpokládají dysfunkci centrální nervové soustavy.

Příčiny vzniku specifických poruch učení:

a) porucha ve vývoji mozku, drobné poškození mozku v období prenatalním, perinatálním nebo krátce postnatálním

b) porucha ve vývoji mozku na základě dědičnosti

c) psychologická příčina, porucha vztahu dítě–prostředí, dítě–matka

Tyto příčiny se mohou kombinovat.

Dělení specifických poruch učení:

Dyslexie – neschopnost naučit se číst běžnými výukovými metodami, jde o poruchu sluchové a zrakové percepce, opoždění vývoje řeči.

Dysortografie – specifická porucha pravopisu, často souvisí s dyslexií, projevuje se specifickými dysortografickými jevy (nerozlišení hranice slov, vynechávání písmen, krátké a dlouhé samohlásky, ...).

Dysgrafie – specifická porucha postihující grafickou stránku písemného projevu

Dyskalkulie – specifická porucha matematických schopností, neschopnost operovat s číselnými symboly

Dyspinxie – specifická porucha kreslení

Dysmúzie – specifická porucha hudebních schopností

Dyspraxie – specifická porucha motorické obratnosti v různých oblastech

Specifické poruchy učení lze sledovat i v mnoha dalších dovednostech a schopnostech:

- poruchy soustředění
- poruchy pravolevé a prostorové orientace
- poruchy sluchového vnímání, vnímání a reprodukce rytmu
- poruchy zrakového vnímání
- poruchy řeči
- poruchy jemné a hrubé motoriky

- poruchy chování vznikající jako následek poruch učení

2.5.3 Příčinou školního neprospěchu je oslabená výkonnost

K selhání průměrně nadaného dítěte může dojít tehdy, jestliže je jeho práce komplikována onemocněními, nepodnětným rodinným prostředím.

Opožděné zrání nervové soustavy, oslabení psychiky i somatického stavu patří k tzv. mimointelektovým faktorům, které mohou nepříznivě ovlivňovat školní prospěch.

„Jakékoliv somatické onemocnění nepůsobí jen na tělesný stav dítěte, ale ovlivňuje také jeho aktuální prožívání, z toho vyplývající chování a psychický vývoj.“ [Vágnerová, 1995, s.39].

Kolísavý výkon u dítěte lze pozorovat již před propuknutím onemocnění a může přetrvat až do doby po odeznění nemoci. Nadměrná zátěž v této době znamená riziko výchovných konfliktů, neurotizace a výkyvů v chování. Proto by učitel měl po návratu dítěte do školy respektovat vyčerpanost a oslabení dítěte.

V některých případech nelze vyloučit ani možnost úniku do nemoci, kdy se u dítěte objevují obranné mechanismy před nepříjemnými školními povinnostmi.

Rizika při nástupu do školy u chronicky nemocných dětí:

- celkové snížení výkonnosti, nestabilní výkon
- časté absence, přetěžování při dohánění zameškaného učiva
- omezení sociálních zkušeností, porucha adaptace na školní prostředí
- citová labilita, dráždivost (oslabení nervové soustavy)
- nevhodné postoje rodičů a učitelů v očekávání výkonů nemocných dětí

Narušené emoční prožívání se projevuje i v oblasti školního výkonu. U těchto dětí převažují pocity nepohody, napětí, pesimismu, celkové nespokojenosti. Pro učitele je poznávacím znakem nesoulad mezi schopnostmi dítěte a jeho výsledky práce. Tyto děti ve většině případů pracují pod úrovní svých schopností, nedovedou udržet pozornost, převažují panické obavy z neúspěchu.

Pro učitele má velký význam dostatek informací o dítěti a o příčině jeho odlišného projevu. Celkově učitel musí respektovat typ oslabení, při hodnocení je nutná objektivita. Oslabené dítě vyžaduje vždy větší podporu ze strany učitele, úzkou spolupráci rodiny a školy.

2.5.4 Příčinou školního neprospěchu jsou poruchy chování

Dítě se v průběhu svého vývoje učí rozlišovat jednotlivé normy chování a přizpůsobovat se jim. Před nástupem do školy ho korigují rodiče, později by mělo být schopné regulovat své chování samo, dokázat chápat význam a podstatu pravidel chování. Zároveň by mělo umět odložit aktuální potřebu, nebo se vzdát něčeho, co je v daném okamžiku nevhodné. Poruchy chování jsou vymezeny jako nerespektování norem lidského jednání. Příčiny poruchového chování jsou složité a komplexní a jsou výsledkem vzájemného působení biologických a sociálních faktorů.

Možné příčiny:

P o r u c h y s o c i á l n í c h v z t a h ů – negativní působení rodiny, výchovná zanedbanost, alkoholismus, kriminalita, apod. Dalším sociálním faktorem jsou skupiny vrstevníků – asociálně zaměřené zájmové skupiny.

P o r u c h y t ě l e s n ě h o n e b o p s y c h i c k ě h o v ý v o j e,
n á s l e d k y n e m o c i – vliv poruch vnímání, nemoci nervové soustavy, poškození hybnosti pohybového aparátu.

B i o l o g i c k é p ř e d p o k l a d y k disharmonickému vývoji – některé druhy závislostního chování, odmítavý postoj k běžným sociálním normám, upřednostňování vlastních pravidel chování.

S p e c i f i c k é p o r u c h y u č e n í – při nesprávném vědění se mohou objevit poruchy chování u dětí s poruchou učení.

Poruchy chování lze rozdělit podle jejich závažnosti a charakteru poruchového chování.

Poruchy chování:

a) neagresivní – lhaní, záškoláctví, útky z domova, toulání, krádeže

b) agresivní – chování, které porušuje a omezuje práva ostatních, tudíž je závažnější (násilí, šikana, vandalismus).

Učitel je v pravidelném kontaktu s žáky, vnímá změny jejich vývoje i se zásadními změnami v chování. Je v dané situaci tím jediným, kdo je schopen objektivního pohledu na žáka, rodič této objektivnosti často není schopen. Při nápravě poruch chování může pomoci učitel sám, ale současně má také možnost i povinnost obrátit se pro radu k odborným institucím poradenského a diagnostického typu (např. pedagogicko-psychologické poradny, diagnostické ústavy, krizová centra, úřady sociálního zabezpečení atd.).

U dětí s poruchami chování musí často učitel řešit problémy, které nesouvisí s výukou. Tím se může projevit i menší tolerance k takovému dítěti. Tyto faktory zvyšují pravděpodobnost sníženého prospěchu.

Poruchy chování ovlivňují vznik školního neprospěchu a jsou reakcí na různé frustrační situace.

2.5.5 Příčinou školního neprospěchu jsou citové poruchy

Pomocí emočního prožívání dítě hodnotí svou aktuální situaci. Toto hodnocení je odlišné od hodnocení rozumového. Citové prožitky a pozitivní city jsou podmínkami vyrovnaného vývoje dětské osobnosti. Každé dítě má vrozenou dispozici k určitému způsobu emoční reakce. Podle převažujícího způsobu emočního prožívání lze rozdělit osobnost člověka:

a) stabilní a labilní typ NS

b) uzavřený a otevřený typ

Typ labilní má sklon k úzkosti, děti mívají nízké sebevědomí, jsou nejisté, uzavřenější. Děti emočně stabilní jsou opačným typem.

Typ otevřený – extrovertní charakterizuje zvýšená aktivita, bojovnost. Introvertní jedinci jsou uzavřenější, jejich prožitky bývají hlubší.

Emoční odchylky mohou nepříznivě ovlivňovat školní výkon a sociální vztahy. *„Pochválíme dítě vždy a všude, když vyvinulo snahu překážky překonat, ovládnout se, cílevědomě pracovat. Nečekáme, až samo podá vynikající výkon, až samo přemůže svůj strach a projeví se samostatně.*

Pamatujme, že silná úzkost blokuje. A překonat takovou blokádu může jen povzbuzení, ocenění snahy, upřímná sympatie.“ [Matějček - Dytrych, 1994, s. 92-93]

Mezi negativní emoce školního věku řadíme úzkost, úzkostnost, strach, smutek a deprese.

Úzkostí se míní aktuální nepříjemný prožitek tísně a úzkostnost je trvalejší povahový rys. Úzkostné děti často podléhají panice, jsou nápadně stydlivé, někdy se zbavují úzkosti agresivním chováním, častým projevem jsou i silné a trvalé strachy.

Smutek je reakcí na ztrátu nějaké osobně významné hodnoty. Přetrvávající smutek může přerůst až v depresi.

Strach řadíme mezi negativní citové prožitky, které mají reálný důvod. V souvislosti se školou vzniká strach ze školy. Pokud se objevuje jen občas, nelze ho považovat za projev poruchy. Trvalejší a silnější strach ze školy však může vážným způsobem narušit výkon dítěte. Některé děti v jeho důsledku mohou ztratit motivaci ke školní práci. Strach ze školy nemusí souviset jen s neúspěchy ve škole, ale příčinou může být i učitel nebo někteří spolužáci, nepříznivé sociální klima.

Emoční problémy mohou ve škole negativně ovlivňovat prospěch dítěte, tyto děti obvykle podávají horší výkon než by odpovídalo jejich možnostem. Úkolem učitele je nejen sledování výkonu dítěte, ale i reagování na jeho prožívání a znalost příčiny jeho odlišného projevu.

2.5.6 Příčinou školního neprospěchu jsou komunikační problémy

Výměna informací a názorů mezi lidmi probíhá prostřednictvím komunikace. Ve škole je hlavní formou komunikačního projevu řeč. Verbální projev je prostředkem výuky i kontroly jejich výsledků. Pokud je dítě opožděno ve vývoji řeči v některé její složce, není schopno adekvátně reagovat. To se může podepsat na jeho neúspěchu.

Porucha verbální komunikace se může projevit v oblasti řečového projevu, kdy dítě slyší, ale nerozumí nebo dítě dobře neslyší, a proto nemůže porozumět.

Poruchy formální stránky řeči se projevují vadami výslovnosti, poruchami zvuku a tempa řeči. Řadíme sem i neurotické poruchy řeči. Jedná se o estetický nedostatek řečového projevu.

Odchytky se také mohou projevit v neverbální komunikaci, která je založena na určité informační hodnotě pohybových projevů jedince, tj. mimice, gestikulaci, pantomimice, držení těla, vzdálenosti komunikačních partnerů.

Pozitivním faktorem pro děti s komunikačními poruchami je příznivá rodinná atmosféra a ve školním prostředí chápající postoj učitele i vrstevníků. Neméně důležité jsou rozvážené požadavky s objektivním hodnocením výsledného výkonu a odborná spolupráce logopedů s dítětem a s jeho rodiči.

2.5.7 Příčinou školního neprospěchu jsou sociální vlivy

Sociální prostředí specificky působí na chování člověka a má vliv na úspěšné zvládnutí role školáka. Mezi nejdůležitější socializační stimuly patří rodina, která může být ovlivněna dalšími sociálními skupinami (např. církev, etnická skupina).

Rodina patří mezi nejdůležitější složky světa dítěte, sdílí spolu převážnou část života. Otec i matka slouží dítěti jako vzor určitého způsobu chování, též jsou zdrojem jistoty a bezpečí. Zdravá rodina určí jen takové cíle, které může dítě splnit, dítěti pomáhá a případné neúspěchy přijímá s porozuměním. Rodiče, kteří mají nepřiměřené požadavky, mohou u dítěte vyvolat pocity selhání a neurotického napětí. Zde je důležitá spolupráce s učitelem, který rodiče upozorní hlavně na trpělivost a systematickosti. Pokud rodina se školou nespolečně pracuje a neplní svoje základní povinnosti, potom je učitel povinen upozornit pracovníky sociální péče.

Školu také navštěvují děti z jiného etnika nebo děti emigrantů z cizích zemí. Tito žáci mají odlišné kulturní a společenské návyky, často musí

překonávat jazykovou bariéru. Proto pro ně může zařazení do školy představovat určitou zátěž.

Další skutečností, která může negativně ovlivnit výkony dítěte ve škole je nízký sociální status, kdy žák není dobře přijímán spolužáky a soustředí se více na zátěžové situace než na výuku. Výsledkem je používání obranných mechanismů a porucha adaptace (záškoláctví, agresivita). Postoje skupiny vrstevníků k takovému dítěti závisí na jeho sebevědomí, vstřícnosti, povahových vlastnostech, komunikačních dovednostech.

III. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Cíl praktické části

Všeobecně je hlavním úkolem této práce ověření problémů, které souvisí se školní nezralostí ve vyšších třídách 1. stupně ZŠ. Problém školní zralosti či nezralosti se projevuje nejen u dětí nastupujících do prvních tříd ZŠ, ale jeho důsledky můžeme pozorovat i ve vyšších ročnících.

Některé metody a postupy byly sledovány v praxi vybraných základních škol. Před začátkem výzkumu jsme předpokládali, že děti s projevy školní nezralosti mají horší prospěch, větší počet kázeňských opatření a méně zájmových aktivit než děti školsky zralé.

3.2 Charakteristika výzkumného vzorku.

Vzorkem tohoto výzkumu je 75 dětí, které nastoupili do školy školsky nezralé a 75 dětí školsky zralých. Vzhledem ke stávajícím možnostem jsme se zaměřili na základní školy v Liberci a v Chrastavě. Děti byly vybrány na základě prostudování zápisových listů. Vzory zápisových listů jsou přiloženy v příloze č. 2,3,4. Tyto děti jsme zároveň oslovili i prostřednictvím dotazníku. Vzor dotazníku je přiložen v příloze č. 5.

3.3 Stanovení hypotéz

Původně jsme si určili tři hypotézy, které budeme sledovat:

- 1) Předpokládáme, že děti s projevy školní nezralosti mají minimálně o 0,5 stupně horší prospěch v předmětech český jazyk, matematika, cizí jazyk, přírodověda a vlastivěda ve 4. a 5. ročníku základní školy.

- 2) Předpokládáme, že děti s projevy školní nezralosti mají ve 4. a 5. ročníku základní školy o více než 30 % větší počet poznámek, třídních důtek a dalších kázeňských opatření než děti školsky zralé.
- 3) Předpokládáme, že děti s projevy školní nezralosti mají ve 4. a 5. ročníku základní školy o 50 % menší počet zájmových aktivit a činností než děti školsky zralé.

3.4 Použité metody

Při výzkumu byly používány nejvíce dvě metody. První metodou byla analýza školní dokumentace z vybraných základních škol. Druhou metodou byl vlastní dotazník, který dostalo 75 dětí zralých a 75 dětí nezralých z vybraných základních škol.

3.4.1 Analýza školní dokumentace

Děti zralé a nezralé jsme vybrali na základě zápisových listů z jednotlivých škol. Dále jsme zkoumali známky z 1. a 2. pololetí ve 4. a 5. ročníku ZŠ. Z každého předmětu jsme získali čtyřikrát 75 známek u dětí zralých a čtyřikrát 75 známek u dětí nezralých. Získané hodnoty jsme statisticky zpracovali, nejvhodnější se jevila hodnota statistického průměru, kterou jsme počítali na dvě desetinná místa.

Kázeňská opatření a kroužky navštěvované ve škole jsme získali studiem katalogových listů vybraných žáků. Žákovské knížky z minulých ročníků již nebyly k dispozici, proto nebylo možné tímto způsobem zjistit četnost poznámek.

3.4.2 Dotazník vlastní konstrukce

Dotazníky jsou psychodiagnostické metody založené na subjektivní výpovědi vyšetřované osoby o jejích postojích, názorech, způsobu reagování v různých

situacích, atd. Oprávněným důvodem pro používání dotazníků je možnost získat rychle informace od velkého počtu osob, možnost rozsáhlého terénního šetření. Nevýhodou je rozšířená představa o snadnosti úkolu sestavit dotazník, jeho izolované použití bez kombinace s dalšími technikami a také občasné zkreslování údajů respondenty žádoucím směrem.

Dotazník, který jsme vytvořili podle předmětu výzkumu, je zcela zaměřen na žáky školsky nezralé a školsky zralé a na jejich zájmové aktivity a činnosti ve 4. a 5. ročníku ZŠ. V dotazníku je obsaženo 9 otázek. Dotazníky byly označeny jmény z důvodu rozlišení dětí školsky zralých a školsky nezralých.

3.5 Výsledky výzkumu

Zkoumali jsme 75 dětí, které nastoupily do školy školsky nezralé a 75 dětí školsky zralých. Děti byly vybrány na základě prostudování zápisových listů.

3.5.1 Ověření hypotézy č. 1

V hypotéze č. 1 jsme předpokládali, že děti s projevy školní nezralosti mají minimálně o 0,5 stupně horší prospěch v předmětech český jazyk, matematika, cizí jazyk, přírodověda a vlastivěda ve 4. a 5. ročníku ZŠ.

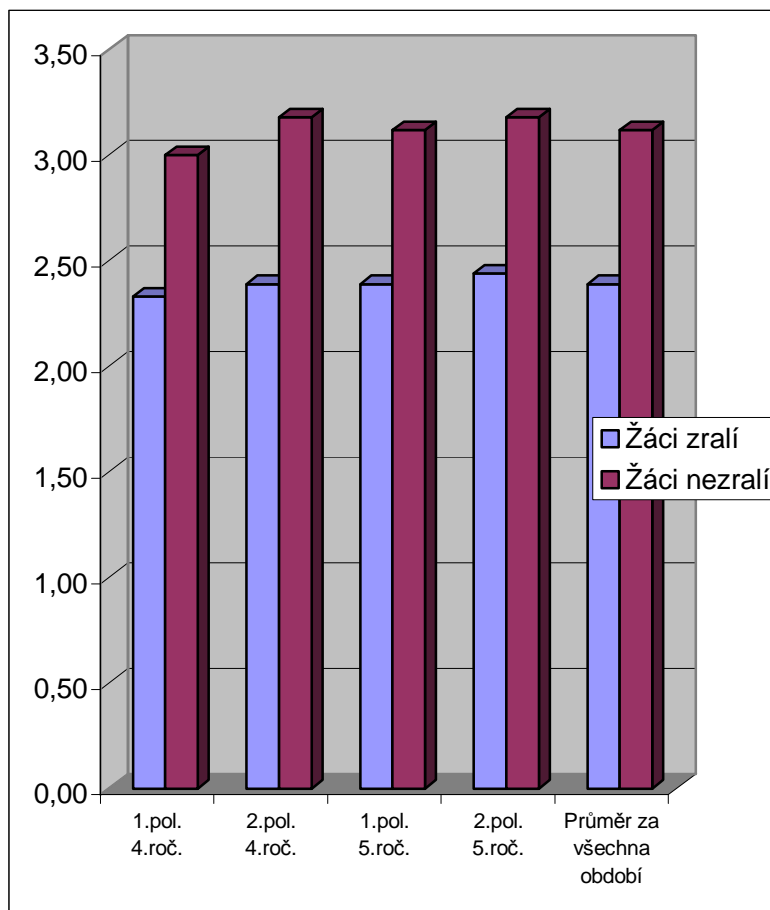
Podle výsledků statistického výzkumu se pokusíme hypotézu potvrdit či vyvrátit.

K hodnotám uvedeným v následujících tabulkách jsme dospěli tak, že jsme sečetli známky z uvedeného předmětu za daná období a tento součet vydělili 75 (počtem sledovaných dětí).

Tabulka 1 – Prospěch v předmětu ČJ

Hodnocení období	Žáci zralí	Žáci nezralí
1.pol. 4.roč.	2,33	3,00
2.pol. 4.roč.	2,39	3,18
1.pol. 5.roč.	2,39	3,12
2.pol. 5.roč.	2,44	3,18
Průměr za všechna období	2,39	3,12

Graf 1 – Prospěch v předmětu ČJ

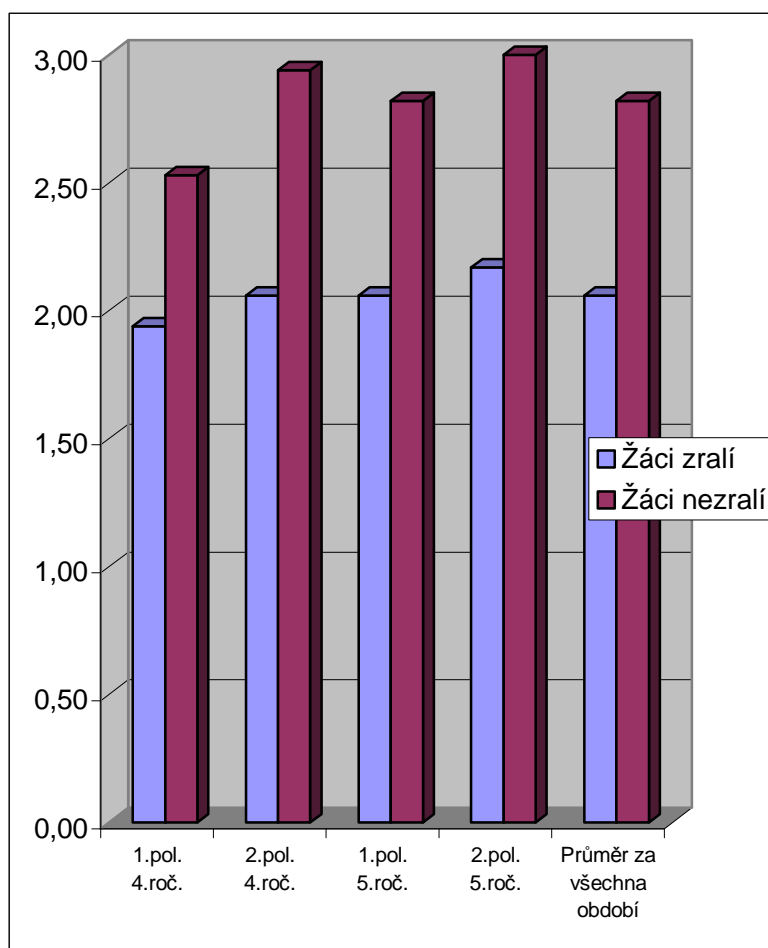

Rozdíl prospěchu v ČJ je 0,73 stupně (3,12-2,39) ve prospěch žáků zralých.

Tabulka 2 – Prospěch v předmětu M

Hodnocení období	Žáci zralí	Žáci nezralí
1.pol. 4.roč.	1,94	2,53
2.pol. 4.roč.	2,06	2,94
1.pol. 5.roč.	2,06	2,82
2.pol. 5.roč.	2,17	3,00
Průměr za všechna období	2,06	2,82

Graf 2 - Prospěch v předmětu M

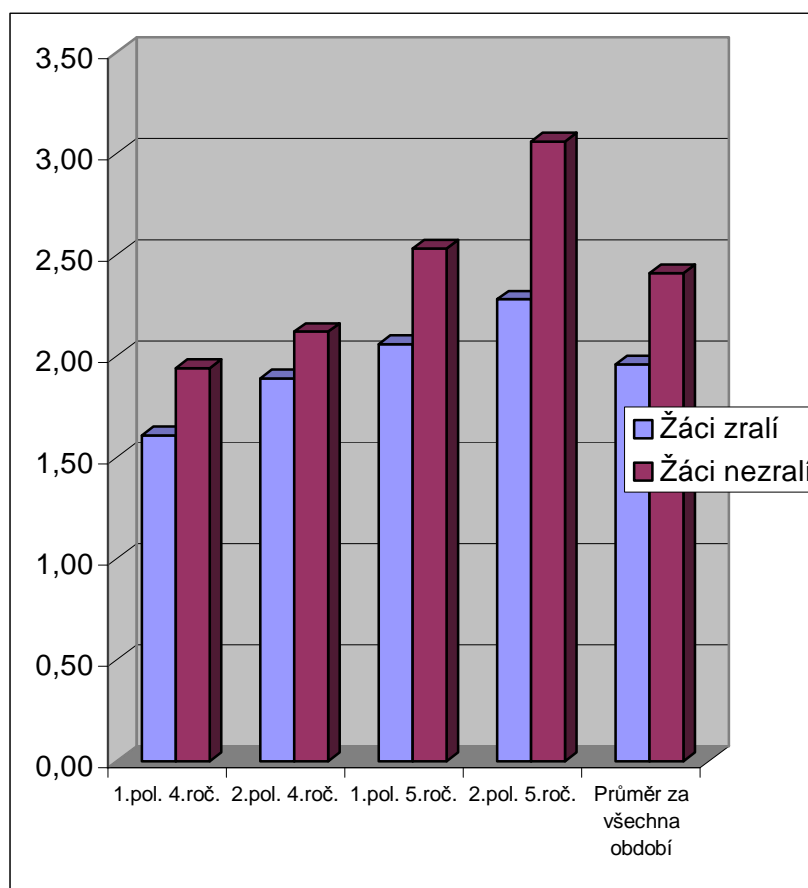

Rozdíl prospěchu v M je 0,76 stupně (2,82 – 2,06) ve prospěch žáků zralých.

Tabulka 3 – Prospěch v předmětu cizí jazyk

Hodnocení období	Žáci zralí	Žáci nezralí
1.pol. 4.roč.	1,61	1,94
2.pol. 4.roč.	1,89	2,12
1.pol. 5.roč.	2,06	2,53
2.pol. 5.roč.	2,28	3,06
Průměr za všechna období	1,96	2,41

Graf 3 – Prospěch v předmětu cizí jazyk

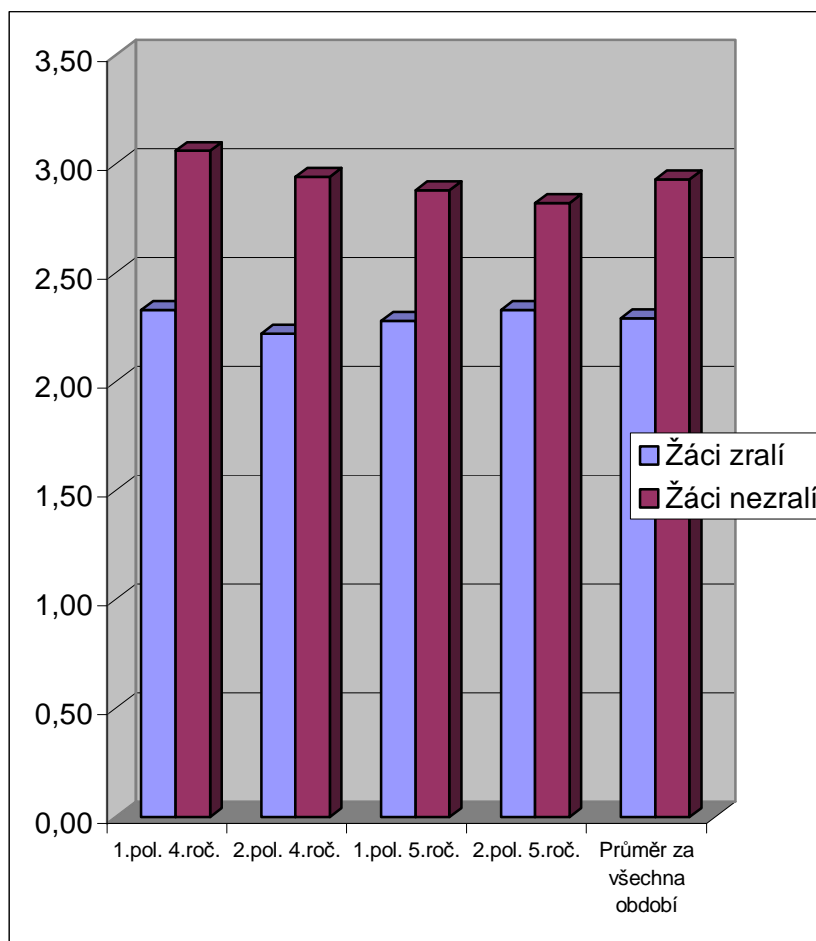

Rozdíl prospěchu v cizím jazyce je 0,45 stupně (2,41 – 1,96) ve prospěch žáků zralých.

Tabulka 4 – Prospěch v předmětu vlastivěda

Hodnocení období	Žáci zralí	Žáci nezralí
1.pol. 4.roč.	2,33	3,06
2.pol. 4.roč.	2,22	2,94
1.pol. 5.roč.	2,28	2,88
2.pol. 5.roč.	2,33	2,82
Průměr za všechna období	2,29	2,93

Graf 4 – Prospěch v předmětu vlastivěda

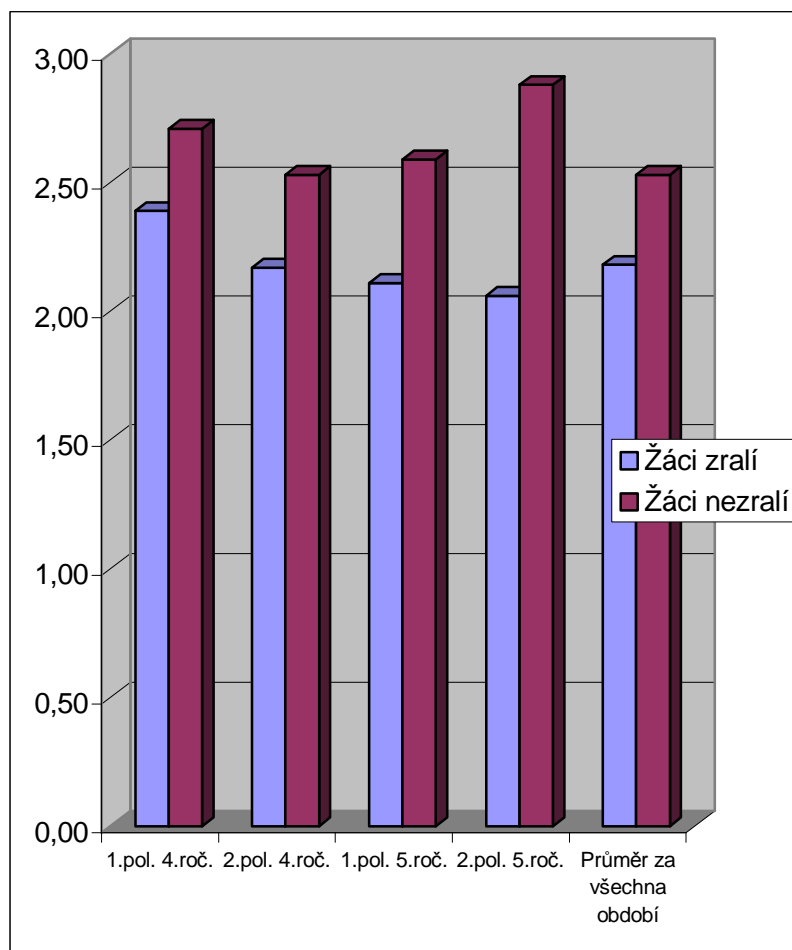
Rozdíl v prospěchu ve vlastivědě je 0,64 stupně (2,93 – 2,29).

Tabulka 5 – Prospěch v předmětu přírodověda

Hodnocení období	Žáci zralí	Žáci nezralí
1.pol. 4.roč.	2,39	2,71
2.pol. 4.roč.	2,17	2,53
1.pol. 5.roč.	2,11	2,59
2.pol. 5.roč.	2,06	2,88
Průměr za všechna období	2,18	2,53

Graf 5 – Prospěch v předmětu přírodověda

Rozdíl prospěchu v přírodovědě je 0,35 stupně (2,53 – 2,18).

Zhodnocení první hypotézy:

První hypotéza se nám potvrdila v českém jazyce, matematice a vlastivědě. Nepotvrdila se v cizím jazyce (vyšlo o 0,05 stupně méně než byl předpoklad) a v přírodovědě (vyšlo o 0,15 stupně méně než jsme předpokládali).

Celkově lze dle předpokladu konstatovat, že žáci nezralí dosahují podstatně horších studijních výsledků než žáci zralí.

3.5.2 Ověření hypotézy č. 2

V hypotéze č. 2 jsme předpokládali, že děti s projevy školní nezralosti mají ve 4. a 5. ročníku ZŠ o více než 30 % větší počet poznámek, třídních důtek a dalších kázeňských opatření než děti školsky zralé.

Podle výsledků průzkumu se pokusíme hypotézu potvrdit či vyvrátit.

Tabulka 6 – Kázeňská opatření

Hodnocení období	Žáci nezralí	Žáci zralí
1.pol. 4.roč.	17	5
2.pol. 4.roč.	14	4
1.pol. 5.roč.	10	8
2.pol. 5.roč.	19	6
Součet	60	23

$$100 \% \dots 60$$

$$x \% \dots 23$$

$$x / 100 = 23 / 60$$

$$x = 38,33 \%$$

$$o 100 - 38,33 = \underline{\underline{61,67 \%}}$$

Hypotéza č. 2 se statistickým výpočtem potvrdila, žáci nezralí měli ve 4. a 5. ročníku celkem o 61,67 % více kázeňských opatření než žáci zralí.

3.5.3 Ověření hypotézy č. 3

Ve třetí fázi výzkumu jsme porovnali obě dvě skupiny dětí z hlediska třetí hypotézy, ve které jsme předpokládali, že děti s projevy školní nezralosti mají ve 4. a 5. ročníku ZŠ o 50 % menší počet zájmových aktivit a činností než děti školsky zralé. Tyto skutečnosti jsme zjišťovali z pedagogické dokumentace. Všechny kroužky se však do katalogových listů nezapisují, a proto jsme použili i metodu vlastního dotazníku, kde jsme u dětí z obou skupin zjišťovali, které aktivity v daných ročnících měly. Při této části výzkumu jsme nejen ověřovali třetí hypotézu, ale také jsme se zaměřili na jednotlivé typy kroužků.

Tabulka 7 – Počet kroužků (zjištěno ze školní dokumentace)

Počet kroužků	Žáci zralí	Žáci nezralí
0	23	31
1	36	34
2	12	8
3	4	2
4	10	10

Tabulka 8 – počet kroužků (zjištěno z dotazníku)

Počet kroužků	Žáci zralí	Žáci nezralí
0	5	25
1	15	15
2	20	20
3	25	5
4	10	10

Počet navštěvovaných kroužků

Žáci zralí: $5.0 + 15.1 + 20.2 + 25.3 + 10.4 = 170$

Žáci nezralí: $25.0 + 15.1 + 20.2 + 5.3 + 10.4 = 110$

170 ..... 100 %

110 x

$$x/100 = 110/170$$

$$x = 4,71 \%$$

$$o 100 = 64,71 = \underline{\underline{35,29 \%}}$$

Zjistili jsme, že žáci nezralí navštěvují o 35,29 % méně zájmových aktivit než žáci zralí. Potvrdilo se nám, že navštěvují méně zájmových kroužků, ale ne o 50 %. Domníváme se, že žáci s přibývajícím věkem postupně dozrávají nebo se jim rodiče snaží vyplnit volný čas.

Nyní rozdělíme navštěvované kroužky podle zaměření.

Tabulka 9 – Počet pohybově zaměřených kroužků

Počet pohybově zaměřených kroužků	Žáci zralí	Žáci nezralí
0	30	35
1	30	25
2	15	15

Tabulka 10 – Počet kroužků souvisejících s hudbou

Počet kroužků (hudba)	Žáci zralí	Žáci nezralí
0	60	65
1	10	5
2	5	5

Tabulka 11 – Počet jazykových kroužků

Počet jazykových kroužků	Žáci zralí	Žáci nezralí
0	55	60
1	20	15

Tabulka 12 – Počet kroužků výpočetní techniky

Počet kroužků VT	Žáci zralí	Žáci nezralí
0	45	55
1	30	20

Tabulka 13 – Počet kroužků výtvarné výchovy

Počet kroužků VV	Žáci zralí	Žáci nezralí
0	40	70
1	30	5
2	5	0

3.6 Kazuistiky nezralých dětí

Dívka

Jana narozená 23. 5. 1993

Milá dívka, u které byl žádoucí odklad školní docházky o jeden rok z důvodu školní nezralosti. Dívka vyrůstá v šestičlenné rodině. Má tři sourozence, dva bratry a jednu sestru. Starší bratr Jan je žákem středního odborného učiliště, kde se učí automechanikem. Mladší bratr Petr je žákem 8. třídy ZŠ, má průměrný prospěch a rád by se vyučil kuchařem. Nejmladším sourozencem je roční sestřička Tereška.

Rodiče Jany při zápisu do první třídy upozornili učitelky na její artikulační neobratnost, stydlivost, drobnou úzkost. Učitelky z mateřské školy, kam Jana dva roky docházela, neshledaly žádný důvod k odkladu. Toto stanovisko zaujaly i učitelky ZŠ.

V první třídě Jana prospívala velmi dobře, v prvním pololetí byla hodnocena jedničkou, na konci první třídy měla výborné ze všech předmětů. Ve druhé třídě se začal prospěch s přibývajícím počtem vyučovacích hodin a učební látky mírně horšit, což se projevilo dvojkami z ČJ a z M na vysvědčení. V těchto předmětech dívka potřebovala opakovaný výklad učitele, individuální přístup. Jana začala být velice bázlivá, nejistá, přecitlivělá. Třídní učitelka poslala dítě po dohodě s rodiči na vyšetření do PPP.

Při vyšetření dívka navázala kontakt bez obtíží, překonala i drobnou úzkost. Přiznala, že největším trápením je pro ni čtení.

Nedostatky ve zrakové percepci zjištěny nebyly, sluchové percepcie též bez nedostatků. Dítě je levákem, rozlišování levé a pravé bez problémů – rozlišovala i na vlastním i protilehlém schématu. Řeč měla méně rozvinutou slovní zásobu, hůře definovala pojmy. Artikulační neobratnost se projevila jen u některých shluků sykavek, ale to je Jana schopna rychle zacvičit. Písmo se jevílo rukopisně vyrovnané, méně úpravné (občas škrtá), v přepisu bylo časté vynechávání či přidávání diakritických znamének, v diktátu se objevily chyby v měkčení. Doplňovací cvičení bez nedostatků, chyby sama opravila při kontrole. Čtení bylo v pásmu podprůměru, někdy dvojí čtení, objevily se

záměny zvukově a tvarově podobných hlásek. Janička četla s porozuměním, slovní interpretace byla méně bohatá.

V závěru bylo uvedeno, že je to dítě bez výraznějších percepčních nedostatků s vážnoucí vizuomotorickou koordinací. Je zjevné předčasné zaškolení, které se projevuje s nárůstem požadavků. Rodičům byl doporučen konkrétní způsob opakování v ČJ, ve čtení. Škola byla požádána o tolerování k nezralosti dívky, podporování a povzbuzování ve výkonu, při neúspěchu motivování ke cvičení. PPP upozornila na důležitost spolupráce rodičů a paní učitelky.

Jana se dodnes potýká s problémy v prospěchu hlavních předmětů, s nárůstem učiva se projevilo i snížení výkonu. Již ve čtvrté třídě se objevily trojky na vysvědčení z českého jazyka a matematiky, ve 2. pololetí 4. tř. i z naukových předmětů vlastivědy a přírodovědy a také z cizího jazyka. Prospěch se v následujících ročnících dál mírně zhoršoval, ale Jana doufá a věří, že se vyučí kadeřnicí a bude ve svém povolání úspěšná a spokojená.

Chlapec

Jan narozený 11. 5.1993

Chlapec přiměřeného vzrůstu, štíhlý, lehce se adaptující v nové situaci. Odklad školní docházky o jeden rok byl žádoucí z důvodu projevů školní nezralosti. Chlapec vyrůstá v neúplné rodině. Je jedináčkem a po rozvodu rodičů byl svěřen do péče matce. Jelikož rodiče i nadále bydlí v jednom domě, tatínek se běžně podílí na výchově syna. Již před zápisem do 1. třídy bylo znatelné, že by odklad školní docházky Honzovi jedině prospěl, protože měl potíže v koncentraci pozornosti a byl neklidný, rodiče však byli zásadně proti odkladu školní docházky.

Problémy nastaly již v prvním ročníku, v 1. třídě na vysvědčení byl hodnocen dvojkou a na konci 2. pol. 1. tř. měl také dvojky z ČJ, M, Prv. K tomu přibýly i kázeňské problémy, nepořádnost a hlavně špatná soustředěnost. Proto byl Honza na podnět třídní učitelky poslán na psychologické vyšetření do PPP.

Na první návštěvu PPP se nedostavili, při druhé návštěvě přišli s hochem oba rodiče. Chlapec se jevil jako smělý, lehce se adaptující v nové

situaci. V projevu byl znatelný psychomotorický neklid, soustředění bylo povrchní, pracovně byl pomalejší. Honzík se vyjadřoval pohotově a obratně, měl bohatou slovní zásobu. Při řešení byl jeho pracovní systém naznačen pouze chvílemi, dosud mu chyběla kontrola vlastní práce. Při písemném zpracování úlohy byl jeho výkon značně snížený. Je pravák, písmo pomalu tvaroval, sluchová diferenciací v pořádku. Čtení plynulé, náročnější slova šeptal.

V závěru vyšetření bylo uvedeno, že Honza je chlapec s průměrnými až lehce nadprůměrnými rozumovými předpoklady, má potíže v koncentraci pozornosti, je neklidný. Všechny tyto projevy souvisí s předčasným zaškolením a následným tlakem požadavků na chlapce. Rodiče byli seznámeni se způsobem domácí přípravy a škola byla požádána o respektování neklidu a malé schopnosti koncentrace pozornosti.

U Honzy dnes pokračuje zhoršování v prospěchu a stále má kázeňské problémy. Již od druhé třídy má na vysvědčení trojky z matematiky. V 5. ročníku byla již matematika a přírodověda hodnocena čtvrtým klasifikačním stupněm. Při přestupu na druhý stupeň ZŠ se problémy s prospěchem prohlubovaly, přibýly nové předměty a nápor na chlapce byl zase větší.

V současnosti Honza hraje závodně tenis a také dochází do Skauta, do budoucnosti by se chtěl věnovat truhlářskému řemeslu.

Na závěr se pokusíme obě kazuistiky zhodnotit. Chlapec i dívka nastoupili do školy s projevy školní nezralosti. Dívka nastoupila s projevy bázlivosti a úzkosti, chlapec nastoupil s projevy špatné soustředěnosti.

U obou dětí se tyto problémy nadále prohlubovaly a přidalo se i zhoršení v prospěchu. U chlapce navíc přetrvávají kázeňské problémy, které souvisejí s neschopností udržet pozornost.

Je tedy důležité zajistit možnost odkladu školní docházky u školsky nezralých dětí, protože projevy školní nezralosti se u dítěte projeví někdy dříve a někdy později, ale vždy je dítě a jeho okolí stresováno zbytečnými neúspěchy.

IV. DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Naším výzkumem se opravdu potvrdilo, že děti předčasně zaškolené se prospěchově výrazně odlišují od svých vrstevníků školsky zralých. Horší prospěch dětí školsky nezralých souvisí s velkým náparem požadavků a úkolů, které tyto děti nejsou schopny zvládnout. Ve vyšších ročnících ZŠ prospěchové problémy nevymizí, ale naopak přetrvávají a mnohdy se k nim ještě přidají problémy s kázní. Proto je důležité již u zápisu do 1. třídy ZŠ přesvědčit rodiče o nutnosti odkladu školní docházky pro jejich nezralé dítě. Rodič by však měl být o pojmu školní nezralosti dostatečně informován, vědět, jak se projevuje, jak je možné jí předcházet, jaké existují způsoby řešení a nápravy nezralosti a kde mohou vyhledat odborníky z pedagogicko-psychologické oblasti. Je na rodičích, aby svého potomka podporovali, dávali najevo, že mu věří, projevovali zájem, protože jedině tak bude náprava účinná.

Jak mohou pomoci učitelé? Především pozitivně motivovat, k nápravě přistupovat s důsledností, pravidelností a trpělivostí. U učitelů by neměla chybět další možnost vzdělávání a účast v kurzech, které by byly zdrojem nových poznatků.

V podmínkách naší školy považuji za nejdůležitější spolupráci mezi učiteli 1. stupně ZŠ a 2. stupně ZŠ. Přechod z 1. stupně ZŠ na 2. stupeň ZŠ je pro předčasně zaškolené dítě velkým rizikovým faktorem, a proto by mezi učiteli neměla chybět vzájemná informovanost a předávání cenných rad a připomínek. Čím více bude mít učitel informací, tím lépe dokáže s dítětem pracovat a může se konkrétně zaměřit na problémové činnosti.

V. ZÁVĚR

Tato práce má za úkol shrnout poznatky o vlivu školní nezralosti na úspěšnost dětí ve 4. a 5. ročníku ZŠ.

Výzkum byl zaměřen na zmapování prospěchu u dětí školsky nezralých a zralých ve 4. a 5. ročníku ZŠ a potvrdil, že děti školsky nezralé mají znatelně horší prospěch v předmětech český jazyk, matematika a vlastivěda než děti školsky zralé. Také se potvrdily kázeňské problémy dětí předčasně zaškolených, v oblasti zájmových aktivit není rozdíl v počtu navštěvovaných kroužků tak zásadní, protože i děti školsky nezralé se snaží aktivně vyplnit svůj volný čas. Při výzkumu na základních školách jsem se většinou setkala se vstřícností a ochotou ze strany vedení školy i učitelů, právě díky jim jsem mohla získat nové poznatky a pohledy na tuto problematiku.

Přínosem této práce může být potvrzení toho, že správným rozhodnutím v odkladu školní docházky u školsky nezralého dítěte zajistíme dítěti pozitivní rozvoj a posílíme jeho sebedůvěru. Také se tím vyhneme zbytečnému stresování a neuspokojivých výsledků. Je třeba pamatovat na to, že vstup dítěte do školy je pronikavou změnou v jeho životě a že vedle dětí, které si na školu zvyknou poměrně rychle a snadno, existuje mnoho těch, kterým adaptace trvá déle.

SEZNAM LITERATURY

1. ANDERSONOVÁ, J. a kol.: *Dobry start do školy*. Praha, Portál, 1993.
ISBN 80-85282-66-6.
2. ČÁP, J. – MAREŠ, J.: *Psychologie pro učitele*. Praha, Portál, 2001.
ISBN 80-7178-463-X.
3. FONTANA, D.: *Psychologie ve školní praxi*. Praha, Portál, 1997.
ISBN 80-7178-626-8.
4. HAVLÍNOVÁ, M. a kol.: *Zdravá mateřská škola*. Praha, Portál, 1995.
ISBN 80-7178-048-0.
5. HELUS, Z. – HRABAL, VL. – KULIČ, V. – MAREŠ, J.: *Psychologie školní úspěšnosti žáků*. Praha, SPN 1979.
6. HOLT, J.: *Proč děti neprospívají*. Praha, Agentura Stroj, 1994.
ISBN 80-901662-4-5.
7. KOLLÁRIKOVÁ, Z. – PUPALA, B.: *Předškolní a primární pedagogika*. Praha, Portál 2001. ISBN 80-7178-585-7.
8. KOMENSKÝ, J.A. : *Informatorium školy mateřské*. Praha, Kalich, 1992.
ISBN 80-7017-492-7.
9. LANGMEIER, J. a kol.: *Vývojová psychologie*. Praha, H+H 2002.
ISBN 80-7319-016-8.
10. MATĚJČEK, Z.: *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha, SPN 1991. ISBN 80-04-24526-9.
11. MATĚJČEK, Z. – DYTRYCH, Z.: *Děti, rodina, stres*. Praha, Galén, 1994.
ISBN80-85824-06-X.
12. NOVOTNÁ, M. – KREMLIČKOVÁ, M.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*. Praha, SPN 1997. ISBN 80-95937-60-3.
13. PRŮCHA, J. a kol.: *Pedagogický slovník*. Praha, Portál, 2003.
ISBN 80-7178-772-8.
14. ŠVANCARA, J. a kol.: *Diagnostika psychického vývoje*. Praha, Avicenum, 1980.
15. VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha, UK 1995. ISBN 80-7184-488-8.

16. VÁGNEROVÁ, M.: *Patopsychologie I*. Liberec, TU 1995.
ISBN 80-7083-159-6.
17. VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. Praha, Karolinum, 1999.
ISBN 80-7184-803-4.
18. VÁGNEROVÁ, M.: *Úvod do vývojové psychopatologie III*. Liberec, TU 2003. ISBN 80-7083-669-5.
19. VÁGNEROVÁ, M.: *Úvod do vývojové psychopatologie IV*. Liberec, TU 2003. ISBN 80-7083-766-7.
20. www.msmt.cz
21. ZELINKOVÁ, O.: *Poruchy učení*. Praha, Portál, 1994.
ISBN 80-7178-038-3
22. ŽÁČKOVÁ, H. – JUCOVIČOVÁ, D.: *Děti s odkladem školní docházky a jejich úspěšný start ve škole*. Praha, D+H, 1999.

PŘÍLOHY:

Seznam příloh:

Příloha 1   Test verbálního myšlení (Jirásek)

Příloha 2   Ukázka zápisového listu

Příloha 3   Ukázka zápisového listu

Příloha 4   Ukázka zápisového listu

Příloha 5   Dotazník vlastní konstrukce

PŘÍLOHA Č. 1

TEST VM

Orientační test školní zralosti – **verbální myšlení**

J. Jirásek

1. Které zvíře je větší – kůň nebo pes? .....kůň 0
2. Ráno snídáme a v poledne...? .....obědujeme..... 0
3. Ve dne je světlo, v noci je... ? .....tma 0
4. Obloha je modrá, tráva je ...? .....zelená 0
5. Třešně, hrušky, švestky, jablka ... to je? .....ovoce..... 1
6. Proč se před příjezdem vlaku zavírají podle trati závory? .....aby do
.....sebe nenarazily auto a vlak 0
7. Co je to Praha, Beroun, Plzeň .....zem ..... -1
8. Kolik je hodin? Papírové hodiny: čtvrt na sedm ...../.....
za pět minut osm ...../.....
čtvrt na dvanáct a pět minut .../..... 0
9. Malá kráva je telátko, malý pes je .....štěně....., malá ovce je .../..? ..?
10. podobá se pes více kočce nebo slepici? Čím, co mají stejného? 0
.....kočce, čtyři nohy..... 0
11. Proč má každé vozidlo brzdu?
.....kdyby bylo blízko auto, aby mohlo zabrzdit, zastavit na červenou..... 1
12. Čím se sobě podobají kladivo a sekera? ....mají stejné to železo a dřevo.. 3
13. Čím se sobě podobají veverka a kočka? ...čumáček, ocas, uši..... 2
14. Čím se liší hřebík a šroub? Podle čeho bys je rozeznal, kdyby tu ležely
vedle sebe na stole? ...u šroubu je to nahoře (hlavička) kulatý..... 0
15. Kapaná, skok vysoký, tenis, plavání...to jsou?.....sporty..... 3
16. Které znáš dopravní prostředky?.....auto, motorka..... 0
17. Čím se liší starý člověk od mladého? Jaký je mezi nimi rozdíl?.../..... 0
18. Proč lidé pěstují (provozují) sporty? ...,aby byli zdraví, baví je to..... 4
19. Proč je to nemravné (nesprávné, špatné), když se někdo vyhýbá práci?
.....nepomáhá druhým lidem, potom nemá peníze..... 5
20. proč se musí nalepit na dopis známka? ...jinak by dopis neposlali,.....
..... nedošel by..... 2

CELKEM BODŮ:

20

PŘÍLOHA Č. 2

Žápis do 1. třídy

① JMÉNO, ADRESA

② BĀSNIČKA
SLOVA (*výslovnost*)

S	Š	N	Ň	C	Č
mísa	šumí	Karel	řady	ovoce	čaj
sama	uši	rak	žráb	police	koláč
maso	ndš	párek	peřina	citron	mič
solí	špek	dary	pekař	lavice	švi
jása	mísa		řeka		
másla					
síto					

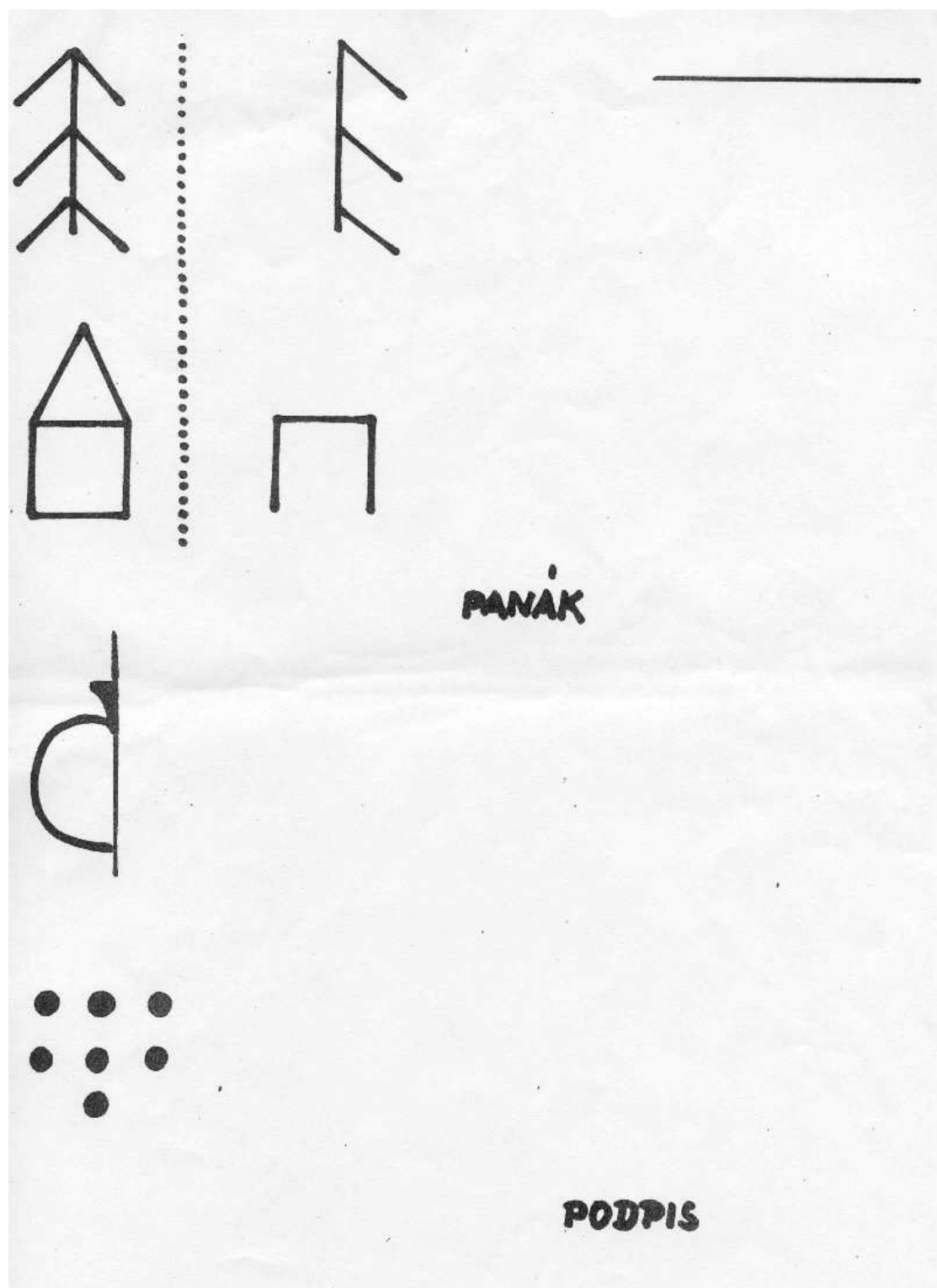
L	Ů	Ř
žela	kíma	řaba
mele	kebe	řilo
řipa	brxy	řula
láme	kuřby	řízala

③ GEOMETRICKÉ TVARY

④ BARVY

⑤ POČÍTÁNÍ (ČÍS. ŘADA 1-10)

⑥ NAKRESLIT PUNTIKY M
NAKRESLIT POSTAVU
PODPIS

PŘÍLOHA Č. 3

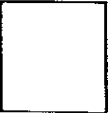
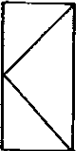
Základní škola Chrastava, náměstí 1. máje 228, okres Liberec, tel. 485143331

ZÁPISOVÝ LIST

JMÉNO ŽÁKA				
Narození	Datum	Místo	Okres	
Rodné číslo				
Státní občanství				
Zdravotní poj.				
Adresa trvalého pobytu				
Doručovací adresa				
MŠ nebo rodiče požadují odklad školní docházky				
Zákonný zástupce	Jméno	Trvalé bydliště	Doručovací adresa	Telefon
				Domů:
				Mobil:
Zákonný zástupce				Do zam.:
				Domů:
				Mobil:
				Do zam.:
Bude navštěvovat ŠD				
Poznámky				
zdravotní stav (alergie atd.)				
sdělení rodičů škole				

1.	VÝSLOVNOST SLOVNÍ ZÁSoba	
2.	BARVY	
3.	POČETNÍ DOVEDNOSTI	
4.	TVARY	
5.	LATERALITA HRUBÁ MOTORIKA	

PŘEKRESLI DANÉ TVARY:

Hh	Nn	23	:::			

PŘÍLOHA Č. 4

Zápis do 1.třídy - pohovor s dítětem

Příjmení a jméno : _____ Školka : _____

1. Životní prostředí dítěte :

Hračky _____ Zájmy _____

2. Slovní zásoba - odpovědi celou větou : _____

2. Recitace, zpěv :

Posouzení výslovnosti r, ř, sykavky _____

3. Rozhovor o obrázku :

Orientace v prostoru: nahoře, dole, první, poslední, barvy _____

4. Ověření početní řady do 10 : _____

5. Tvarové rozdíly : _____

6. Pravorukost - levorukost : _____

7. Pozn. - možno i na druhou stranu : _____

PŘÍLOHA Č. 5

DOTAZNÍK

Pokyny pro vyplnění:

- a) U otázek č. 1 až č. 7 zakroužkuj správnou odpověď
- b) U otázek č. 8 a č. 9 napiš slovní odpověď.

POZOR! Všechny otázky se týkají 4. a 5. třídy ZŠ!

---

1. Chodil jsi ve 4. nebo 5. třídě ZŠ do zájmového kroužku?

ANO - NE

2. Navštěvoval jsi zájmový kroužek ve 4. a 5. třídě ve škole?

ANO - NE

3. Na zájmový kroužek ve 4. a 5. třídě jsi chodil jinam než do školy?

ANO - NE

4. Navštěvoval jsi ve 4. a 5. třídě sportovní kroužek?

ANO - NE

5. Navštěvoval jsi ve 4. a 5. třídě hudební kroužek?

ANO - NE

6. Navštěvoval jsi ve 4. a 5. třídě pěvecký kroužek?

ANO - NE

7. Navštěvoval jsi ve 4. a 5. třídě kroužek výpočetní techniky?

ANO - NE

8. Jaký cizí jazyk ses učil ve 4. a 5. třídě?

.....

9. Navštěvoval jsi ve 4. a 5. třídě nějaký jiný zájmový kroužek, který zde nebyl uveden? Napiš jeho název.

.....